

ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΥ
ΤΗΣ «ΚΑΘΕΔΡΑΣ ΤΩΝ ΓΕΡΟΝΤΩΝ»*

Οί πληροφορίες τις οποίες μᾶς δίδουν οί πηγές για τήν λεγομένη «καθέδρα τῶν γερόντων» εἶναι ἐλάχιστες· βρίσκονται σέ πέντε ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου τοῦ Πρωτάτου, ἐκδοθέντα μεταξύ τῶν ἐτῶν 908 καί 943¹.

Παραθέτουμε ἀκριβῶς τις σχετικῆς ἀναφορές:

Γύρω στίς ἀρχές τοῦ 887 ἡ μονή τοῦ Κολοβοῦ, ἔχοντας ἐξαπατήσει τήν αὐτοκρατορικὴ γραμματεία, «σχεδὸν τὸν ὅλον εἰς δεσποτείαν καὶ κυριότητα κατεκράτησε Ἰθῶνα καὶ πρὸς τούτοις καὶ χωρία... καὶ μοναστήρια...καὶ τήν τῶν λεγομένων γερόντων ἀρχαίαν καθέδραν»².

Τὸ 934 ἐκδίδεται χρυσόβουλλο γιὰ θέματα τῆς μονῆς Κολοβοῦ, ὅπου ἐπισημαίνεται: «...διορίζομεθα ἵνα ἡ...ἀρχαία τῶν γερόντων καθέδρα ἀπαρενόχλητος διατηρεῖται ἀπὸ πάσης ἐπηρείας καὶ ἀγγαρείας καὶ ζημίας τῆς ὡς εἶκος ἐγγινομένης παρὰ τε ἐπισκόπων καὶ ἀρχόντων καὶ ἄλλου παντὸς καθὼς ἦν καὶ ἐξ ἀρχῆς»³.

Τὸ 942, στὸ πρωτόκολλο συμφωνίας μεταξύ Ἰθωνιτῶν καὶ Ἰερισσιωτῶν γιὰ τὸ θέμα τῆς ὀριοθετήσεως τοῦ Ἰθῶν, σημειώνεται ἀπὸ τοὺς Ἰθωνίτες: «... ἔξωθεν δὲ τούτων ἔχειν ἡμᾶς καὶ τήν καθέδρα τῶν γερόντων τὴν ἐν τῷ χρυσοβουλίῳ μνημονευομένη»⁴.

Τὸ 942/943 στὴν ἀναφορά τοῦ ἐπόπτου Θωμᾶ ἐπισημαίνεται: «Ἡ δὲ λεγομένη καθέδρα τῶν γερόντων ἐν ἐτέρῳ μέρει ἐστὶν τοῦ Ἰερισσοῦ κακεῖνη ὑπὸ τὴν γῆν τοῦ κλάσματος τῶν Καμένων, ἀπεδόθη δὲ τοῖς μοναχοῖς διὰ χρυσοβούλλου ἵνα οὕτως κατέχεται παρὰ τῶν μοναχῶν καθὼς προκατεῖχεται»⁵.

Τὸ 943, στὴν πράξη διαχωρισμοῦ τῶν ὀρίων Ἰθωνιτῶν καὶ Ἰερισσιωτῶν, ἐπαναλαμβάνεται γιὰ τελευταία φορά: «Κατέχουσιν δὲ οἱ αὐτοὶ μονα-

* Ἐνα σχεδιάσμα τῆς ἐργασίας αὐτῆς παρουσιάσθηκε στὸ 4ο Συμπόσιο Βυζαντινῆς καὶ Μεταβυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Τέχνης, Ἰθῶνα 1984 (Περὶλ. Ἰθῶνικόν., σ. 46-47).

1. D. P a p a c h r y s s a n t h o u, Actes du Prôtaton, Paris 1975, ἔγγραφα ἀρ. 2, 3, 4, 5, 6 (στὸ ἐξῆς: Prôt.).

2. Prôt., 2. 13-16. Γιὰ τὴν χρονολόγησιν τῆς ἀπάτης βλ. Prôt. σ. 48, σημ. 36.

3. Prôt., 3. 12-15.

4. Prôt., 4. 34-35.

5. Prôt., 5. 65-69.

χοὶ τοῦ Ἄθωνος καὶ τὴν καθέδραν τῶν γερόντων, καθὼς καὶ προκατεῖχον αὐτὴν κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ χρυσοβούλλου αὐτῶν»¹.

Αὐτὲς λοιπὸν εἶναι ὅλες καὶ ὅλες οἱ πληροφορίες ποὺ μᾶς δίνουν οἱ πηγές. Ἀναλύοντάς τες βγάζουμε τὰ ἐξῆς συμπεράσματα:

1. Πρὶν ἀπὸ τὸ 887 ὑπῆρχε ἡ «τῶν λεγομένων γερόντων ἀρχαία καθέδρα», ἡ ὁποία, ἀργότερα, ἀναφέρεται καὶ ὡς «ἀρχαία τῶν γερόντων καθέδρα» ἢ «λεγομένη καθέδρα τῶν γερόντων» ἢ ἀπλῶς «καθέδρα τῶν γερόντων».

2. Δὲν γνωρίζουμε ἂν πρόκειται γιὰ κάποιο μοναχικὸ ἴδρυμα ἢ γιὰ κάποιο κτήριο ἢ ἀπλῶς γιὰ μία κτηματικὴ περιφέρεια.

3. Ἀπὸ τὸ 887 μέχρι τὸν Φεβρουάριο τοῦ 908 ἦταν στὴν κατοχὴ τῆς μονῆς τοῦ Κολοβοῦ².

4. Μεταξὺ Αὐγούστου 934 καὶ Μαΐου 942 περιήλθε στὴν κατοχὴ τῶν Ἀθωνιτῶν³.

5. Βρισκόταν ἐκτὸς τῆς ὀριογραμμῆς τῶν Ἀθωνιτῶν τοῦ 943, «ὑπὸ τὴν γῆν τοῦ κλάσματος τῶν Καμένων».

6. Ἡ καθέδρα τῶν γερόντων δὲν ἀναφέρεται σὲ καμία (γνωστὴ) πηγὴ νεώτερη ἀπὸ τὸν Αὐγούστο 943.

Ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰ. ἀπασχόλησε τοὺς ἱστορικοὺς τὸ πρόβλημα τῆς μυστηριώδους αὐτῆς καθέδρας. Ὁ (ἀγνώστου ὀνόματος) Φιλοθεΐτης τὴν τοποθέτησε κάπου στὴν περιοχὴ τῶν Πυργουθίων καὶ τῆς Κουμίτσας καὶ ἐξέφρασε τὴν ἄποψη ὅτι ἴσως νὰ ἦταν κάτι σὰν διοικητικὸ κέντρο τῶν πρώτων Ἀθωνιτῶν μοναχῶν⁴. Οἱ ἀπόψεις αὐτὲς ἀκολουθήθηκαν ἀβασάνινιστα ἀπὸ πάρα πολλοὺς ἱστορικοὺς, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ θεωροῦνται, μέχρι καὶ σήμερα, ἀπὸ τοὺς περισσότερους μελετητὲς ὡς αὐτονόητες ἐρμηνεΐες⁵.

Ἀναφέραμε ἀνωτέρω τί μᾶς πληροφοροῦν ἀκριβῶς οἱ πηγές. Δὲν εἶναι δυνατὸν λοιπὸν (πρὸς τὸ παρὸν) νὰ δοθεῖ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα: Τί ἦταν

1. Prôt., 6. 41-43.

2. Βλ. ἀνωτ. σ. 305, σημ. 2. Τὸ Prôt. 2 εἶναι τοῦ ἔτους 908.

3. Prôt., 4. 34-35. Ἡ Π α π α χ ρ υ σ ἄ ν θ ο υ (Prôt., σ. 190, actes mentionnés ἀρ. 2 καὶ σ. 195, ἀρ. 10) θεωρεῖ ὅτι ἡ καθέδρα ἀποδόθηκε στοὺς Ἀθωνίτες μὲ τὸ χρυσόβουλλο τοῦ Ρωμανοῦ Λεκαπηνοῦ τὸ 934 (Prôt., 3. 12-15). Νομίζουμε ὅμως ὅτι ἡ σχετικὴ διατύπωση στὸ χρυσόβουλλο τοῦ Ρωμανοῦ ἀφορᾷ τὴν κατοχύρωση τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς καθέδρας καὶ ὄχι τὴν ἀπόδοσή της στοὺς Ἀθωνίτες. Ἐπειδὴ στὴν ἐκθεση τοῦ ἐπόπου Θωμᾶ, τοῦ 942/943, ἀναφέρεται ὅτι ἡ καθέδρα τῶν γερόντων «ἀπεδόθη τοῖς μοναχοῖς διὰ χρυσόβουλλου» (Prôt., 5. 67), θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ κάποιο σχετικὸ χρυσόβουλλο ἐκδοθὲν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 934 καὶ 942.

4. Π ο ρ φ. Ο ὁ σ π ἔ ν σ κ ι, Χριστιανικὴ Ἀνατολή, «Ἄθως», τ. III 1, Κίεβον 1877, 300. Prôt., σ. 113.

5. Τὸν προβληματισμὸ τῆς Π α π α χ ρ υ σ ἄ ν θ ο υ γιὰ τὴν καθέδρα τῶν γερόντων βλ. Prôt., σ. 111-114. Εἰδικότερα γιὰ τὴ θέση τῆς καθέδρας βλέπε τὴν ἄποψή της στὶς σ. 59 καὶ 113.

ἡ καθέδρα τῶν γερόντων. Μᾶς πληροφοροῦν ὅμως ποῦ βρισκόταν: «ὑπὸ τὴν γῆν τοῦ κλάσματος τῶν Καμένων»¹. Δὲν μᾶς μένει παρὰ νὰ προσδιορίσουμε τὴν θέση τῶν Καμένων καὶ κάπου ἐκεῖ θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ καὶ ἡ καθέδρα².

Ἡ ἀρχαιότερη, γνωστή, ἀναφορὰ στὰ Κάμενα βρίσκεται στὸ προμνησθὲν ἔγγραφο τοῦ Πρωτάτου, τοῦ 908, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἡ μονὴ τοῦ Κολοβοῦ θὰ πρέπει νὰ ἀρκεσθεῖ «εἰς τὴν τῆς ἐνορίας τοῦ Ἐρισσοῦ διακράτησιν καὶ τὴν καταμονὴν μόνην τῶν Καμένων, σὺν τῶν ἀμπελώνων καὶ κηπουρείων αὐτῶν καὶ μόνον»³.

Τὸ κτῆμα αὐτὸ τῆς Κολοβοῦ περιῆλθε, τὸ 979/980⁴, μαζὶ μὲ τὴν Μονή, τὴν περιουσία της καὶ τὰ ἔγγραφά της, στὴν νεοσύστατη μονὴ Ἰβήρων.

Σὲ ἀνέκδοτο πρακτικὸ τοῦ 1047⁵ διαβάζουμε ὅτι ἡ μονὴ Ἰβήρων κατέχει στὰ Κάμενα τὸ μετόχι τῆς μονῆς τοῦ Κολοβοῦ, ἐκτάσεως 500 μοδίων, μὲ ἕναν ὕδρομύλωνα.

Τὸ 1079 μεταξὺ τῶν κτημάτων τῆς Μονῆς συμπεριλαμβάνεται καὶ «τὸ προάστειον τὰ Καμενὰ μετὰ τοῦ μετοχίου αὐτοῦ σὺν τῷ ἡσυχαστηρίῳ καὶ λοιπῶν τοπίοις σὺν τῷ Βουκρονῶ»⁶. Τὸ ἴδιο κτῆμα μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα (Κάμενα) ἀναφέρεται τὸ 1259⁷ καὶ τὸ 1310⁸.

Παρ' ὅλ' αὐτὰ ὅμως, στὸ ἀναλυτικὸ πρακτικὸ τῶν κτημάτων τῆς Μο-

1. Prôt., 5. 65-67.

2. Ὁ Ν. Σβορώνος τοποθετεῖ τὰ Κάμενα «στὸ ΒΑ τῆς Δεβελικείας καὶ στὸ ΝΔ τοῦ Πρόβλακος», ἐνῶ τὴν κτηματικὴ περιφέρεια τοῦ χωριοῦ τὴν περιορίζει μεταξὺ τῶν ὄριων τῶν Ἀθωνιτῶν, τῆς Δεβελικείας, τοῦ Σιγγιτικοῦ κόλπου καὶ νοτιῶς τῆς Ἰερισσοῦ καὶ τοῦ Πρόβλακος (N. S v o r o n o s, Note topographique sur la région Hiérissos - Révénikieia. «Actes de Lavra», τ. I, Paris 1970, 76. Στὸ «Actes de Lavra», τ. IV, 1982, στὸν χάρτη τῆς σ. 74-75, ἐπαναλαμβάνει τὴν ἴδια ἄποψη). Στὴν ἄποψη τοῦ Σβορώνου παραπέμπει καὶ ἡ Π α χ ρ υ σ ἄ ν θ ο υ, Prôt., σ. 112, σημ. 10. Ὁ Π. Θεοδωρίδης, Πίνακας τοπογραφίας τοῦ ἀγιορειτικοῦ παραγωγικοῦ χώρου, «Κληρονομία», 13Β' (1981) 379, τοποθετεῖ τὰ Κάμενα «κοντὰ στὴ Δεβελικεία» (στὴ σ. 362, στὸ λ. Γομάτου, «βρίσκονταν στὴν θάλασσα»), ἀλλὰ στὴ σ. 377 τοποθετεῖ καὶ αὐτὸς τὴν καθέδρα τῶν γερόντων στὸν Πρόβλακα.

3. Prôt., 2. 50-51. Λαμβανομένου ὑπόψῃ ὅτι τὸ ἔγγραφο αὐτὸ διορθώνει τὶς συνέπειες τῆς ἀπάτης τοῦ 887, θὰ πρέπει νὰ θεωρήσουμε ὡς βέβαιο τὸ ὅτι ἡ Κολοβοῦ κατεῖχε τὸ κτῆμα στὰ Κάμενα πρὸ τοῦ 887.

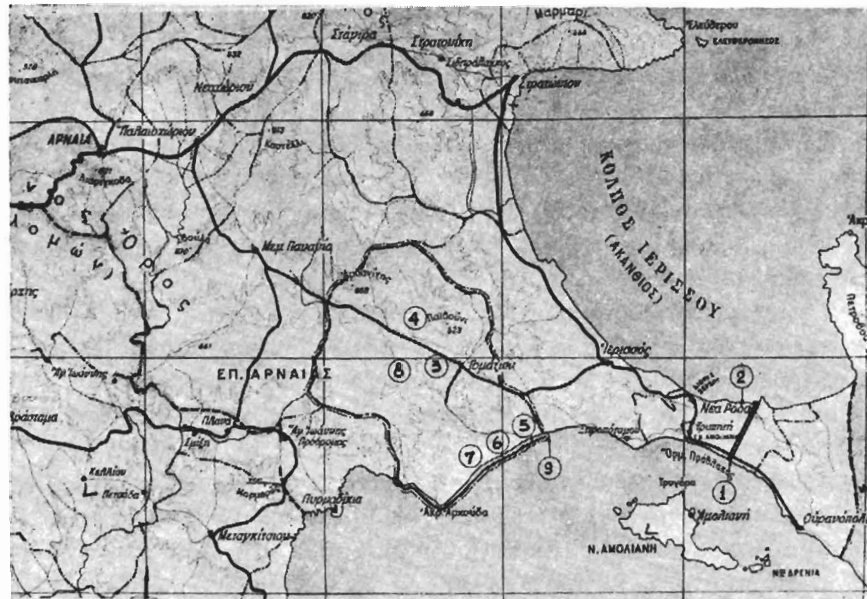
4. Γιά τὸ ἔτος βλ. Prôt., σ. 40.

5. Περίληψη τοῦ πρακτικοῦ μᾶς διένειμε ὁ J. Lefort στὸ μάθημά του γιὰ τὴν ἱστορία τῆς μονῆς Ἰβήρων (Ecole Pratique des Hautes Etudes, s. IV, σχ. ἔτος 1982-83).

6. F r. D ö l g e r, Aus den Schatzkammern des Heiligen Berges, München 1948, ἐγγρ. 35. 68-69 (στὸ ἐξῆς Schatzk.).

7. F r. D ö l g e r, Neues vom Berg Athos, «Παρασπορά», 436-437, στ. 40-42.

8. Schatzk., 37.70.

Χάρτης 1:

Με τὴν διπλὴ διαγράμμιση τὰ κοινοτικά ὄρια τοῦ Γοματίου.

1. Τὰ ὄρια τῶν Ἀθωνιτῶν τοῦ 943.
2. Τὰ Πυργούδια.
3. Ἡ γῆ τοῦ Γομάτου τῆς Ἰβήρων.
4. Τὸ μετόχι τῆς Ξηροποτάμου.
5. Ἡ γῆ τῆς Δεβελικείας τῆς Λαύρας.
6. Τὸ μετόχι τῆς Χελανδαρίου (τέως Ζυγοῦ).
7. Ἡ γῆ τοῦ Γομάτου τῆς Λαύρας.
8. Κελλί.
9. Ρύαξ Κλεισουρίου.

νῆς, τοῦ 1301¹, δὲν συμπεριλαμβάνεται μετόχι μετὸ ὄνομα Κάμενα· τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὰ ὑπόλοιπα τρία γνωστὰ πρακτικά τῶν ἐτῶν 1317, 1321 καὶ 1341², καθὼς καὶ στὸ χρυσόβουλλο τοῦ 1357³.

1. Fr. Dölger, Sechs byzantinische Praktika des 14. Jahrhunderts für das Athoskloster Iberon, München 1949 (στὸ ἐξῆς Praktika), Α. Ὑπάρχουν καὶ τὰ παλαιότερα, πλὴν ὅμως ἀδημοσίευτα, πρακτικά τῶν ἐτῶν 1104 καὶ 1262, γιὰ τὰ ὁποῖα ἔχουμε τὴν (μὴ ἐλεγμένη) πληροφορία ὅτι συμπεριλαμβάνουν τὸ μετόχι «Κάμενα».

2. Praktika, K, P καὶ V ἀντιστοιχῶς.

3. Schatzk., ἔγγρ. 9.

Χάρτης 2:

1. Ήρείπια παλαιοῦ Γοματίου.
2. Γκραντίστου.
3. Ρυαξ Ζαχαρίου - Βαρδαρίου (Μαρδάρι).
4. Περιοχή διαμάχης Λαύρας - Ίβήρων, τὸ 1071.
5. Κελλί.
6. Ἡ γῆ τοῦ Γομάτου τῆς Ίβήρων. Ἡ διακεκομμένη γραμμὴ σημειώνει τὰ, περίπου, ὅρια τοῦ μετοχίου.
7. Ἡ γῆ τοῦ Γομάτου τῆς Λαύρας.
8. Ἡ γῆ τῆς Δεβελικείας τῆς Λαύρας.
9. Τὸ μετόχι τῆς Ξηροποτάμου.

Μελετώντας σὲ συνδυασμὸ τὰ ἐγγραφα τῶν μονῶν Ίβήρων, Λαύρας, Ξηροποτάμου καὶ Κουτλουμουσίου (= Ἄλυπτιου), τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται στὰ κτήματα ποὺ εἶχαν οἱ μονεὲς αὐτὲς στὰ Κάμενα, παρατηροῦμε τὰ ἑξῆς:

1. Μονή Μεγ. Λαύρας

Πρὶν ἀπὸ τὸ 1071 ἀπέκτησε ἓνα μετόχι στὰ Κάμενα¹. Τὸν Ἰούνιο τοῦ ἔτους αὐτοῦ ἔχει ὀριακὴ διαμάχη μὲ τοὺς Ἰβηρίτες², οἱ ὅποιοι πρὶν λίγους μῆνες ἀγόρασαν κάποια σημαντικὴ ἔκταση στὴν περιοχὴ³.

Σὲ χρυσόβουλλο τοῦ 1259 ἀναφέρεται ὅτι κατέχει τὸ «χωρίον τὰ Κάμενα μετὰ τοῦ ζευγηλατείου αὐτοῦ τοῦ Γεμάτου σὺν τοῖς δικαίοις τῆς Δεβελικίας»⁴. Στὰ χρυσόβουλλα τοῦ 1298 καὶ 1329 ἐπαναλαμβάνονται τὰ ἴδια⁵.

Στοὺς περιορισμοὺς τοῦ 1300 οἱ ἰδιοκτησίαις ὀνομάζονται ἀπλῶς γῆ «εἰς τοῦ Γομάτου» καὶ «εἰς τὴν Δεβελικεῖαν»⁶, ὀρολογία ἢ ὅποια ἐπαναλαμβάνεται καὶ στοὺς περιορισμοὺς τοῦ 1321⁷.

Στὴν ἀπογραφὴ τῶν παροίκων τοῦ (±) 1300, οἱ πάροικοι τῆς Λαύρας βρίσκονται στὸ «χωρίον τοῦ Γομάτου»⁸. Τὸ 1321 ἐπαναλαμβάνεται τὸ ἴδιο⁹.

Σὲ ἔγγραφο τοῦ 1409 ἀναφέρεται ὅτι κατέχει τὸ «χωρίον τοῦ Γομάτου»¹⁰, ἐνῶ τὸ 1420 «μετόχιον τοῦ Γομάτου ὀνομαζόμενον»¹¹.

1. Ὁ Σβορώνος σημειώνει ὅτι ἡ Λαύρα τὸ ἀπέκτησε πρὶν ἀπὸ τὸ 971 (Lav., τ. I, σ. 73. Βλ. καὶ τὴ σ. 59, σημ. 15).

2. Lav., ἔγγρ. 35.

3. Σχετικὰ μὲ τὴν ἀγορὰ τῆς Ἰβήρων βλ. «Γρηγόριος Παλαμᾶς» 17 (1933) 14-15. Τὴν διαμάχη ὅμως αὐτὴ ὁ Σβορώνος τὴν τοποθετεῖ (Lav., I, 75) στὴν περιοχὴ τοῦ ἐξωκκλησίου Ἁγ. Νικόλαος, νοτιῶς τῆς Ἱερισσοῦ, προφανῶς παρασυρόμενος ἀπὸ τὴν ἀναφορὰ κάποιου Ἁγίου Νικολάου στὸ Lav., 35.35.

4. Lav., 71. 53-54.

5. Lav., 89. 107-109 καὶ 118. 101-104, «χωρίον τὰ Κάμενα μετὰ τοῦ περὶ αὐτὸ μετοχίου καὶ ζευγηλατείου τοῦ ἐπιλεγομένου Γομάτου καὶ τῶν δικαίων τῆς Δεβελικεῖας καὶ λοιπῶν δικαίων αὐτοῦ».

6. Lav., 90. 292-312. Ἡ γῆ τῆς Δεβελικεῖας βρισκόταν ἀμέσως δυτικῶς τῶν δικαίων τῶν Ἱερισσιωτῶν, ἀπὸ τὰ ὅποια τὴν χάριζε ὁ ρυαξ τοῦ Κλεισουρίου (Lav., 90. 302). Ὁ ρυαξ αὐτὸς ταυτίζεται μὲ τὸν λάκκο ποῦ βρίσκεται ἀμέσως ἀνατολικά τοῦ παραλιακοῦ λόφου Καστρί, στὸ Δεβελίκι, ὅπου εἶναι, ἀκόμη καὶ σήμερα, τὰ κοινοτικὰ ὄρια Γοματίου-Ἱερισσοῦ. Τὸ 1320 ἔχουμε καὶ μία ἄλλη ἀναφορὰ στὰ ὄρια, μὲ ἀφορμὴ καταγραφὴ κτημάτων τῆς μονῆς Ξενοφώντος: «ἕτερον χωράφιον εἰς τὴν διαίρεσιν τῶν δικαίων τῆς περιοχῆς τοῦ Γομάτου εἰς τόπον λεγόμενον Καμήνιον» (L. P e t i t, Actes de Xenophon, 7. 287-288 καὶ 11. 189-190). Τὸ τοπωνύμιον Καμίσι διατηρεῖται καὶ ἡ περιοχὴ του βρίσκεται στὰ ὄρια Ἱερισσοῦ-Γοματίου, βορειότερα ἀπὸ τὸν ρυακα τοῦ Κλεισουρίου.

7. Lav., 103. 589-641 καὶ Lav., IV, σ. 74, χάρτης. Στὸν περιορισμὸ αὐτὸ οἱ δύο περιοχὲς ἐμφανίζονται ἐνωμένες ὡς ἓνα κτῆμα.

8. Lav., 91. I. 1.

9. Lav., 109. 520: «ἐν τῷ κατεπανικίῳ Ῥεβενικεῖας χωρίον τοῦ Γομάτου, ἐν ᾧ Ἄνα χήρ...», σύνολον 103 οἰκογένειαις μὲ 378 ἄτομα. Στὸ χωριὸ ὅμως κατοικοῦσαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι πάροικοι ἄλλων μονῶν.

10. Lav., 161. 56 καὶ 162.13. Μὲ τὰ ἔγγραφα αὐτὰ τὸ μισὸ ἀπὸ τῆ γῆ τοῦ Γομάτου περιῆλθε στὸ δημόσιο.

11. Lav., 165.31 καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἀπογραφὴ τῶν παροίκων.

Μέχρι τὸ 1932 ἡ Λαύρα κατεῖχε, στὴν ΝΔ γωνία τῆς κοιλάδος τοῦ Γοματίου, ἓνα μικρὸ ὑπόλοιπο τῆς παλαιᾶς μεγάλης ἰδιοκτησίας της, τὸ ὁποῖο ἀπαλλοτριώθηκε ὑπὲρ τῶν κατοίκων τοῦ Γοματίου¹.

2. Μονὴ Ξηροποτάμου

Σὲ χρυσόβουλλο τοῦ 1275 ἀναφέρεται ὅτι κατέχει «τὸ εἰς τὰ Κάμενα μετόχιον τῶν ἁγίων Ἀποστόλων μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ προσκαθημένων δεκατριῶν»².

Γύρω στὸ 1300 ἀπογράφονται οἱ πάροικοι τῆς μονῆς «εἰς τὸ χωρίον τὰ Κάμενα»³.

Τὸ 1315/1320 ἀναφέρεται ὅτι κατέχει «εἰς τὸ χωρίον τοῦ Γομάτου, μετόχιον εἰς ὄνομα τιμώμενον τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων»⁴.

Σήμερα, σὲ μικρὴ ἀπόσταση δυτικῶς τῶν ὁρίων τοῦ ἐρειπωμένου παλαιοῦ Γοματίου⁵, ὑπάρχει ὁ παλαιὸς ναὸς τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα· ἡ περιοχὴ αὐτὴ θεωρεῖται ὡς ἓνα τμῆμα τοῦ παλαιοῦ μετοχίου τῆς Ξηροποτάμου⁶.

3. Μονὴ Ἀλυπίου

Τὸ 1322 ἡ Μονὴ ἔχει σποραδικές μικροῖδιοκτησίες «εἰς τὸ χωρίον τὰ Κάμενα», προερχόμενες ἀπὸ ἀνταλλαγὴ μὲ τὴν μονὴ Ἰβήρων⁷. Τὰ κτήματα αὐτὰ ἀνιχνεύονται στὸν περιορισμὸ τοῦ μεγάλου Ξηροποταμινοῦ μετοχίου τοῦ 1320/1321· βρίσκονταν ἀνάμεσα στὸ Ξηροποταμινοῦ μετόχι καὶ στὰ «δίκαια τῆς Λαύρας, τῶν τοῦ χωρίου τοῦ Γομάτου»⁸.

1. Ἀρχεῖο Διευθύνσεως Γεωργίας Ν. Χαλκιδικῆς, φ. Γομάτι, ἀπόφαση τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀπαλλοτριώσεων Χαλκιδικῆς.

2. J. B o m p a i r e, Actes de Xéropotamou, Paris 1964 (στὸ ἐξῆς: Χέρ.), ἔγγρ. 10. 18-19.

3. Χέρ., 18Α. 73 καὶ 18Β. 26.

4. Χέρ., 18 ΔΙ. 13-15.

5. Τὸ παλαιὸ Γομάτι καταστράφηκε ἀπὸ τὸν σεισμὸ τοῦ 1932.

6. Οἱ Ἅγιοι Τεσσαράκοντα εἶναι οἱ πάτρονες τῆς Ξηροποτάμου. Ἡ περιοχὴ γύρω ἀπὸ τὸν ναὸ ἦταν ἓνα μικρὸ τμῆμα τοῦ πολὺ μεγάλου μετοχίου, τοῦ ὁποῖου τὸν περιορισμὸ τοῦ 1320/1321 βλ. Χέρ., 20.

7. P. L e m e r l e, Actes de Kutlumus, Paris 1946, ἔγγρ. 11. 30-31: «ἀμπέλιον ἰδιόκτητον τῆ μονῆς μοδίων δέκα, περιβόλιον μοδίων τοσοῦτων καὶ τόπιόν τι ἐν ᾧ ἔστιν ἐλαιῶν τὶς καὶ ἕτερα ὀπωροφόρα δένδρα διάφορα, ἀπὸ ἀνταλλαγῆς καὶ ταῦτα τῶν Ἰβήρων». Ὑπενθυμίζουμε ὅτι τὸ 908 ἡ μονὴ τοῦ Κολοβοῦ κατεῖχε «τὴν καταμονὴν τῶν Καμένων, σὺν τῶν ἀμπελώνων καὶ κηπουρείων αὐτῶν» (Prôt., 2. 51), τὰ ὁποῖα περιῆλθαν στὴν Ἰβήρων.

8. Χέρ., 20. 36, 40. Στὸ Lav., 109. 568 ἀναφέρεται καὶ κάποιος πάροικος τῆς Ἀλυπίου, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀμπέλι στοῦ Γομάτου.

Μὲ τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα βλέπουμε μία ἀλλαγὴ τοῦ ὀνόματος τῆς περιοχῆς, ἀπὸ Κάμενα σὲ Γομάτου. Τὸ ἴδιο παρατηρεῖται καὶ στὰ ἔγγραφα τῆς Ἰβήρων· ἐνῶ στὰ παλαιὰ ἔγγραφα καὶ στὰ μειαγενέστερα περιληπτικὰ ἀναφέρεται τὸ τοπωνύμιον Κάμενα¹, στὰ λεπτομερῆ πρακτικὰ τῶν ἐτῶν 1301 καὶ ἐξῆς, τὰ ὁποῖα συντάχθησαν ἐπὶ τόπου, ἀναφέρεται μόνον τὸ ὄνομα «Γομάτου», τὸ ὁποῖο ἐπεκράτησε καὶ ἐξετόπισε τὸ παλαιό².

Εἰδικότερα γιὰ τὸ μετόχι τῆς Ἰβήρων ἔχουμε νὰ ποῦμε τὰ ἐξῆς:

Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸν περιορισμὸ τοῦ 1301³, βρισκόταν στὴν εὐφορη κοιλιάδα τοῦ χωριοῦ Γομάτι, τὴν ὁποία κατελάμβανε σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου. Στὴν ΝΑ πλευρὰ συνόρευε μὲ τὴν γῆ τῆς Δεβελικείας τῆς Λαύρας⁴ καὶ στὴν ΝΔ μὲ τὴν γῆ τοῦ Γομάτου, τῆς Λαύρας ἐπίσης⁵. Ἡ Β-ΒΑ πλευρὰ του βρισκόταν στὰ πρόποδα τοῦ βουνοῦ Γραντζός⁶ καὶ ἀναφέρεται ὅτι ὁ περιορισμὸς «διαπερᾶ τὸ χωρίον»⁷. Τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ δὲν ἀναφέρεται.

1. Βλ. ἀνωτ. σ. 307 σημ. 3, 5, 6, 8. Ἡ χρῆση τοῦ παλαιοῦ ὀνόματος θὰ πρέπει νὰ ὀφείλεται σὲ γραφειοκρατικούς λόγους, διότι φαίνεται ὅτι ἡ περιοχὴ ἦταν καταχωρημένη στὸ αὐτοκρατορικὸ κτηματολόγιον ὑπὸ τὸν γενικὸ τίτλον «κλάσμα τῶν Καμένων». Ἐπομένως τὰ ἔγγραφα ποῦ ἐκδίδονταν μὲ βάση τίς πληροφορίες τοῦ κτηματολογίου δὲν μπορούσαν παρὰ νὰ ἐπαναλαμβάνουν τὸ τοπωνύμιον Κάμενα.

2. Τὸ ὄνομα Κάμενα ἐκτοπίσθηκε μὲν ὡς γενικὸ τοπωνύμιον, συνέχισε ὅμως νὰ χρησιμοποιεῖται, ἀλλὰ πολὺ σπάνια. Στὸ α μισὸ τοῦ 14ου αἰ. ἀναφέρεται δρόμος ποῦ ὀδηγοῦσε ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Ἰερισσοῦ πρὸς τὰ Κάμενα: Praktika, A. 161, 165, 171, 179 (τοῦ 1301) καὶ στίς ἀντίστοιχες θέσεις τῶν Κ (1317), Ρ(1321) καὶ V(1341), τὰ ὁποῖα ἐπαναλαμβάνουν πιστὰ τὴν ὀρολογία τοῦ 1301. Ἄπ' ὅ,τι γνωρίζουμε μέχρι τώρα, δὲν ἀναφέρεται κανένας δρόμος ὁ ὁποῖος νὰ ὀδηγοῦσε στὸ Γομάτου κατὰ τὸν 13ο καὶ 14ο αἰ. Νὰ θεωρήσουμε λοιπὸν ὅτι ἡ χρῆση τοῦ ὀνόματος Κάμενα, στὴν συγκεκριμένη περίπτωση, ὀφείλεται σὲ ἱστορικούς λόγους;

Τὸ 1317 καὶ 1321 δύο πάροικοι τῆς Ἰβήρων, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν στὸ Γομάτου, εἶχαν, μεταξὺ τῶν ἄλλων κτημάτων τους καὶ ἀπὸ ἓνα «αὐλοτόπιον εἰς τὰ Κάμενα»: Prakt., K. 105, 114, P. 96, 103, V. 236 (1341). Τὰ αὐλοτόπια ὅμως αὐτὰ δὲν συμπεριλαμβάνονται στὸν κατάλογο τῶν περιουσιακῶν τους στοιχείων τὸ 1301: Prakt., A. 62-64 (Κυριακὸς ὁ Τζουκαλῆς), 65 (Ἰωάννης ὁ Μπουχαλῆς).

3. Praktika, A. 109-118.

4. Praktika, A. 110-111, Lav., 90. 307-309. Στὴν πλευρὰ αὐτὴ πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ μὲ βεβαιότητα ἡ διαμάχη Λαύρας-Ἰβήρων, τοῦ 1071, ἡ ὁποία ἀναφέρεται στὸ Lav., 35. Σχετικὰ βλ. ἀνωτ. σ. 310, σημ. 3.

5. Lav., 90. 298.

6. Praktika, A. 116-117. Πρόκειται γιὰ τὸ σημερινὸ Παιβούνη. Στὸν περιορισμὸ τοῦ μετοχίου τῆς Ξηροποτάμου τοῦ 1320/1321 ἀναφέρεται ὡς συνορίτης καὶ ἡ Ἰβήρων (Χέρ., 20.45, 52, ὅχι ὅμως καὶ ὁ στ. 25, ὁ ὁποῖος ἀφορᾶ ἄλλη περιοχὴ). Δὲν μπορούμε ὅμως νὰ ποῦμε μὲ βεβαιότητα ἂν πρόκειται γιὰ σύνορον μὲ τὴν ἑκταση ποῦ μᾶς ἀπασχολεῖ ἢ γιὰ κάποιον ἄλλο ἰβηρικὸ κτῆμα, τὸ ὁποῖο βρισκόταν δυτικότερα ἀλλὰ ὅχι πολὺ μακριὰ καὶ τὸ ὁποῖο δὲν μνημονεύεται στὰ πρακτικὰ τῆς Μονῆς.

7. Praktika, A. 117.

Σε πρόσφατη σύντομη ἔρευνά μας στὴν περιοχὴ ἐπισκεφθήκαμε τὴν τοποθεσία «στοῦ Γραντίστου»¹, ἡ ὁποία βρίσκεται στὴν πλευρὰ πού μᾶς ἀπασχολεῖ. Πρόκειται γιὰ ἕναν πυκνοδασωμένο λόφο, με ἀπόκρημνες πλαγιές, στὸν ὁποῖο διακρίνονται λείψανα ὀχυρώσεως (ἀργολιθοδομὴ χωρὶς συνδετικὸ κονίαμα) καὶ σωροὶ ἐρειπίων κατοικιῶν. Ἡ πυκνὴ βλάστηση δὲν ἐπιτρέπει τὴν μελέτη τῶν ἐρειπίων, οὔτε τὴν λήψη χαρακτηριστικῶν φωτογραφιῶν². Λαμβανομένου ὑπόψῃ ὅτι: 1ον τὸ τοπωνύμιο (Γκραντίστου) σημαίνει κάστρο, 2ον ἔχει ἠχητικὴ σχέση με τὸ μεσαιωνικὸ ὄνομα τοῦ βουνοῦ στὸ ὁποῖο βρίσκεται (Γραντζός) καὶ 3ον ἔχει τὴν ἴδια σχέση με τὸ ὄνομα τοῦ μεσαιωνικοῦ χωριοῦ Γράδιστα, τὸ ὁποῖο βρισκόταν κάπου στὸ ὄρεινὸ συγκρότημα τοῦ Κακάβου³, δὲν γνωρίζουμε ἂν θὰ πρέπει νὰ ταυτίσουμε τὸ Γραντίστου με τὸ Γομάτου, ἢ με τὴν Γράδιστα, ἢ με κάποιο ἄλλο ἀπὸ τὰ μεσαιωνικὰ χωριὰ τῆς περιοχῆς⁴, ἢ ἔστω με τὸ «κάστρον», μέσα στὸ ὁποῖο εἶχαν δευτέρη κατοικία, τὸ 1341, ἔξι ἀπὸ τοὺς παροίκους τῆς Ἰβήρων στοῦ Γομάτου⁵.

Ἡ ἰβηρικὴ γῆ τοῦ Γομάτου ὑπαγόταν στὴν Μονή, τουλάχιστον μέχρι τὸ 1357⁶.

1 Ὁ Σ τ. Κό τ σ ι α ν ο ς, Δύο πωλητήρια ἔγγραφα μεταξὺ τῆς χώρας τοῦ Γομάτου καὶ τῶν Διονουσιακῶν, «Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς» 19-20 (1970) 13, σημ. 2, ἐπαναλαμβάνει πληροφορία ὅτι «στὴν τοποθεσία Γράτιστος, κοντὰ στὸ χωριό, ἔκειτο ἀρχαία πόλις με τὸ ὄνομα Γρίτιστα», τὴν ἀκρίβεια τῆς ὁποίας διεπίστωσε καὶ ὁ ἴδιος με ἐπιτόπια ἔρευνα.

2. Ἐπὶ τὰ ἐλάχιστα ἐπιφανειακὰ ὄστρακα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ χρονολόγηση τοῦ οἰκισμοῦ.

3. Τὸ Παῖβουνι ὑπάγεται στὸ εὐρύτερο ὄρεινὸ συγκρότημα τοῦ Κακάβου, Ἡ Γραδίστα ἀνήκε, ἀπὸ τὸ 1263, (ἀρχικὰ ἡμισὴ μόνον) στὴν Λαύρα (Lav., 72.41) ἢ κτηματικὴ τῆς ὁμοῦ περιοχῆ δὲν ἦταν μοναστηριακὴ καὶ γι' αὐτὸ μᾶς λείπουν οἱ τοπογραφικὲς πληροφορίες με τίς ὁποῖες θὰ μπορούσαμε νὰ ἀναζητήσουμε τὴν θέση τῆς.

4. Γιὰ τὰ χωριὰ τῆς περιοχῆς βλ. Χέρ., σ. 91 καὶ 137-139. Πάντως δὲν ἔχει σχέση τὸ κάστρο με τὸ χωριὸ τῶν Καμένων, διότι στὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα τοῦ Γεωργίου Μπουχούλη συμπεριλαμβάνεται «οἶκημα ἐντὸς τοῦ κάστρου» ἀλλὰ καὶ «ἀυλοτόπιον εἰς τὰ Κάμενα». Prakt., V. 234-237 (τοῦ 1341).

5. Praktika, V. 235, 243, 246, 253, 264, 266. Δὲν γνωρίζουμε ἄλλη ἀναφορὰ στὸ κάστρο αὐτό. Τὸ 1317 καὶ 1321 ἀναφέρεται ἕνα ἀμπέλι παροίκων τῆς Ἰβήρων στοῦ Γομάτου, τὸ ὁποῖο βρισκόταν «εἰς τὸ Ἄνω Χωρίον» (Praktika, K. 167 καὶ P. 146). Εἶναι ἡ μόνη ἀναφορὰ πού γνωρίζουμε γι' αὐτὸ τὸ τοπωνύμιο τῆς περιοχῆς. Ὑπῆρχε ὁμοῦ Ἄνω Χωρίον στὴν Λῆμνο (Lav., 139. 133 καὶ Actes de Pantocrator, 10. 8 καὶ 11. 40) καὶ οἱ ἰδιοκτήτες τοῦ ἀμπελιοῦ πού μᾶς ἀπασχολεῖ ἐπονομάζονταν Λημμαῖος καὶ Ὑαλέας. Τὸ ἐπώνυμο Ὑαλέας ἦταν οἰκογενειακὸ στὴν Λῆμνο (Lav., 136. 14, 16 καὶ 139. 76, 78, 79).

6 Schatzk., 9. 39-40: «εἰς τὴν ἀναποταμίαν τοῦ Γομάτου χωρίον τὸ λεγόμενον τοῦ Γομάτου μεθ' ὧν ἔχει δικαίων καὶ προσκαθημένων καὶ παροίκων». Ὁ ὅρος «ἀναποταμία» ἴσως νὰ σημαίνει ὅτι τὸ Γομάτου εἶναι τὸ ἴδιο με τὸ Γομάτι τοῦ 1932, τὸ ὁποῖο βρίσκεται στὴν ΒΔ γωνία τῆς κοιλάδος, δίπλα στὴν ἄνω κοίτη τοῦ ποταμοῦ.

Στὴν διάρκεια τῆς τουρκοκρατίας φαίνεται ὅτι τὸ σύνολο, ἢ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ κτήματος, δὲν ἀνῆκε στὴν Μονή, διότι, τὸ 1641, ἡ Ἰβήρων ἀγόρασε μία ἔκταση 400 στρεμμάτων ἀπὸ κάποια Ἀριφὲ χανούμ¹· ἡ ἔκταση αὐτὴ βρισκόταν μέσα στὰ ὄρια τοῦ ἀρχαίου ἰβηρικοῦ κτήματος.

Τὸ 1933 κατεῖχε μόνον τὸ μετόχι «τοῦ Κουτσοκυπριανοῦ», ἐκτάσεως 60 στρεμμάτων, τὸ ὁποῖο ἀπαλλοτριώθηκε² γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ ὁ νέος οἰκισμὸς τοῦ Γοματίου μετὰ τὸν καταστροφικὸ σεισμὸ τοῦ 1932.

Γνωρίζουμε λοιπὸν πλέον ὅτι τὰ Κάμενα βρισκόνταν στὴν σημερινὴ κτηματικὴ περιφέρεια τοῦ Γοματίου. Τὸ ποῦ ἀκριβῶς, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ προσδιορίσουμε, ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ ἐπισημάνουμε ὅτι διατηρεῖται ἀκόμη καὶ σήμερα τοπωνύμιο «Κάμενα», καὶ μάλιστα σὲ ἀπόσταση μόνον 200 μ. δυτικῶς τῶν ἐρειπίων τοῦ παλαιοῦ Γοματίου³.

Ἄς ἐπανέλθουμε ὅμως στὴν ἀναζήτηση τῆς καθέδρας τῶν γερόντων. Βρισκόταν, λοιπὸν, στὴν περιοχὴ τοῦ Γοματίου, δηλαδὴ γύρω στὰ 14 χιλιόμετρα δυτικῶς τῶν Πυργουδίων⁴. Ποῦ ὅμως; Πρὸς τὸ παρὸν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοθεῖ ἀπάντηση. Ἀλλὰ νομίζουμε ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἐπισημάνουμε μερικὲς ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες ἀπὸ πρῶιμα ἀγιορειτικὰ ἐγγράφα:

Ἡ μονὴ Κολοβοῦ εἶχε τὸ μετόχι στὰ Κάμενα καὶ γνωρίζουμε ὅτι προσάρτησε, παροδικά, καὶ τὴν καθέδρα τῶν γερόντων⁵. Μήπως οἱ δύο περιοχὲς ἦταν ὁμορες;

Ὅπως προαναφέραμε, ἡ Ἰβήρων κατεῖχε, τὸ 1079, «τὸ προάστειον τὰ Καμενὰ μετὰ τοῦ μετοχίου αὐτοῦ σὺν τῷ ἡσυχαστηρίῳ...»⁶. Τί ἦταν αὐτὸ τὸ ἡσυχαστήριον;

Ἐξί χρόνια ἀργότερα, τὸ 1085, οἱ μονεὲς Λαύρας καὶ Ἰβήρων ἔχουν

1. Σχέδιο μεταφράσεως τοῦ ἐγγράφου βρίσκεται στὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Μακεδονίας, φ. «Ἰβήρων».

2. Πληροφορία ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τῆς Δ/σεως Γεωργίας Ν. Χαλκιδικῆς. Τὸ μετόχι τοῦ Κουτσοκυπριανοῦ πρέπει νὰ ἦταν ἡ περιοχὴ ποὺ περιέβαλλε τὶς κτηριακὲς ἐγκαταστάσεις τοῦ μεσαιωνικοῦ μετοχίου, οἱ ὁποῖες βρισκόνταν στὴ ΒΑ γωνία τῆς γῆς τοῦ Γομάτου, κοντὰ στὸν χεῖμαρρο «τοῦ Βαρδαρίου» (σημ. Μαρδάρι). Τὰ ἐρεῖπια τῶν κτηρίων τοῦ ἀπαλλοτριωμένου μετοχίου διακρίνονταν μέχρι πρὶν λίγα χρόνια μαζί μὲ τὸν ἐρειπωμένο μετοχιακὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, ὁ ὁποῖος ἀνακαινίσθηκε ἐκ βάθρων γύρω στὸ 1960.

3. Στὰ Κάμενα εἶχαν ἀμπέλια οἱ Γοματιανοὶ μέχρι τὸ 1932.

4. Στὴν περιοχὴ τῶν Πυργουδίων τοποθετοῦνταν μέχρι τώρα ἡ καθέδρα τῶν γερόντων. βλ. καὶ ἀνωτ., σ. 306, σημ. 4.

5. Prôt., 2. 16-17.

6. Schatzk., 35. 68-69.

διαμάχη γιὰ τὴν κατοχὴ κάποιας μονῆς τῶν Κελλίων¹. Στὸ σχετικὸ ἔγγραφο ἀναφέρονται λεπτομερῶς τὰ ὄρια τῆς περιοχῆς τῆς μονῆς αὐτῆς², τὴν ὁποία περιοχὴ μπορούμε νὰ τοποθετήσουμε, μὲ ἀρκετὴ σιγουριά, ἀμέσως ΝΔ τοῦ μετοχίου τῆς Ἰβήρων, δηλ. στὴν πλευρὰ πού συνόρευε μὲ τὴν γῆ τοῦ Γομάτου τῆς Λαύρας³. Σημειώνουμε ὅτι στὴν περιοχὴ αὐτὴ, τὸ 1300, ἀναφέρεται κάποιο «δίστρατον σύνεγγυς τῶν παλαιῶν κελλίων»⁴ καὶ τὸ 1301 κάποιος «ρύαξ τῶν κελλίων»⁵. Σήμερα, στὴν ἴδια περιοχὴ, σώζεται τὸ τοπωνύμιο «Κελλί»⁶.

Ἐπανερχόμεστε στὴν διαμάχη τοῦ 1085: Οἱ Ἰβηρίτες ἀπέφυγαν νὰ προσκομίσουν ἔγγραφο κυριότητος καὶ τὸ δικαστήριό ἄφησε τὴν νομὴ τῆς μονῆς τῶν Κελλίων στὴν Λαύρα, «τῆς ἐντελεστέρας περὶ τούτων δικανικῆς γυμνασίας ταμειουθείσης καὶ αὐθις ὁπότε οἱ Ἰβηρες πεισθεῖεν»⁷.

Τὸ ἔγγραφο αὐτῆς τῆς δίκης, τὸ ὁποῖο ἐγνώριζε ὁ Θεοδώρητος τὸ 1803, τὸ παρουσίασε μὲ τὴν ἐξῆς περίληψη: «περὶ τῶν Κελλίων καὶ τῆς Καθέδρας εἰς τὴν Κωμίτζαν πλησίον ἢ τὰ Πυργούδια»⁸. Πιστεύουμε ὅτι ἀπὸ αὐτὴ τὴν παρατήρηση τοῦ Θεοδώρητου ἄρχισε ὅλη ἡ ἱστορία γιὰ τὴν τοποθέτηση τῆς καθέδρας τῶν γερόντων στὰ Πυργούδια.

Τί ἦταν ὅμως αὐτὴ ἡ μονὴ τῶν Κελλίων καὶ γιὰτί ὁ σοφὸς Θεοδώρητος τὴν ταυτίζει μὲ τὴν «Καθέδρα»; Ἀπάντηση δὲν μπορεῖ νὰ δοθεῖ.

1. Lav., 47.

2. Lav., 47. 22-31.

3. Ἡ περιοχὴ τῶν Κελλίων, σύμφωνα μὲ τὸν περιορισμό, χωριζόταν ἀπὸ τὸν ποταμὸ σὲ δύο τμήματα καὶ βρισκόταν δυτικῶς ἐνὸς ἄλλου ποταμοῦ, «τοῦ Ζαχαρίου». Ὁ τοῦ Ζαχαρίου ἀναφέρεται τὸ 1300 καὶ 1321 καὶ εἶναι ὄριο τῆς γῆς τῆς Δεβελικείας καὶ τῆς γῆς τοῦ Γομάτου τῆς Ἰβήρων (Lav., 90. 309 καὶ 10. 594). Πήγαζε «ἀπὸ τοῦ βουνοῦ τοῦ ἐπονομαζομένου Βαρδαρίου» (Lav. 90. 309 καὶ 108. 595) καὶ ἀναφέρεται ἄλλοτε ὡς «Ζαχαρίου» καὶ ἄλλοτε ἕς «Βαρδαρίου» ἢ «Βαρδάριος» (Lav., 108. 597, Praktika, A. 110, 118). Ταυτίζεται μὲ βεβαιότητα μὲ τὸν χεῖμαρρο «Μαρδάρη», ὁ ὁποῖος βρίσκεται ἀμέσως ἀνατολικῶς τοῦ σημερινοῦ Γοματίου καὶ στοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα θὰ πρέπει, ἴσως, νὰ ἀναζητήσουμε συγγένεια μὲ τὸ παλαιὸ ὄνομα (Βαρδάριος-Βαρδάρη-Μπαρδάρη-Μαρδάρη:).

4. Lav., 90.299.

5. Praktika, A. 113.

6. Praktika, A. 113.

7. Τὸ Κελλί βρίσκεται νοτίως τοῦ ποταμοῦ, δυτικῶς τῆς Ρακίτας καὶ βορείως τῆς κορυφῆς Πυργί, «στῆς Χρυσίτσας τὰ χωράφια». Τὸ δίστρατο καὶ ὁ ρύαξ τῶν κελλίων πού προαναφέραμε βρίσκονταν καὶ αὐτὰ νοτίως τοῦ ποταμοῦ. Παρ' ὅλ' αὐτά, στὸ Lav., τ. I, σ. 76 καὶ Lav. τ. IV, σ. 74, τοποθετοῦν τὰ Κελλία στὴ γραμμὴ τῶν κοινοτικῶν ὄριων Ἰερισσοῦ-Γοματίου, δηλ. πολλὰ χιλιόμετρα ἀνατολικότερα.

8. Lav., 47. 20-21.

9. Σωφρονίου Ἐπιστρατιάδου, Ἱστορικὰ μνημεῖα τοῦ Ἁθῶ, «Ἑλληνικά» 2(1929) 371. Βλ. καὶ Prdt., σ. 112, σημ. 15.

Τελειώνοντας ἀνακεφαλαιώνουμε:

Ἡ καθέδρα τῶν γερόντων βρισκόταν στὰ Κάμενα.

Τὰ Κάμενα τοποθετοῦνται στήν κτηματική περιφέρεια τοῦ Γοματίου.

Ἡ καθέδρα τῶν γερόντων βρισκόταν, πιθανῶς, κάπου στὰ ὄρια τοῦ μετοχίου τοῦ Γομάτου τῆς Ἰβήρων.

Ἡ ἀναζήτηση τῆς καθέδρας αὐτῆς θὰ πρέπει νὰ ἀρχίσει ἀπὸ τὴν περιοχή τῆς μονῆς τῶν Κελλίων, δηλ. ἀπὸ τὴν περιοχή Κελλί τοῦ Γοματίου.

Ἐφορεία Βυζαντινῶν
Ἀρχαιοτήτων Χαλκιδικῆς

ΙΩΑΚΕΙΜ ΑΘ. ΠΑΠΑΓΓΕΛΟΣ

RESUME

I ô a k e i m A t h. P a p a g g é l o s, Essai de localisation de la «kathédra tòn gérontôn».

Jusqu'à présent personne n'a tenté de situer avec quelque exactitude la «kathédra tòn gérontôn». La plupart des historiens qui se sont intéressés à la «k. t. g.» s'en sont tenus à l'opinion selon laquelle celle-ci se trouvait aux alentours de Pyrgoudia, à l'Est du canal de Xérxès.

Dans un document du Prôtaton de 942/943 (Prôt. 5. 65-69) il est écrit que la «kathédra» se trouvait dans le «klasma» de Kaména. A partir d'informations recueillies dans les actes de Lavra, d'Ivérôn, de Xéropotamou et de Koutloumoussiou, on peut localiser avec certitude le domaine de Kaména dans les limites du territoire communal actuel de Gomation. Il semble, de plus, que vers l'an 1300 le nom Kaména a été abandonné au profit de celui de Gomatou (conservé aujourd'hui sous la forme Gomation) qui ne désignait jusqu'alors qu'une portion du territoire de Kaména.

Le métoque de Kaména-Gomatou appartenant au monastère d'Ivérôn peut être localisé avec certitude près de l'actuel village de Gomation. Ce métoque fut à l'origine un domaine de Kolovou. En 887 le monastère de Kolovou accapara pour quelques années la «k.t.g.»; ce qui nous permet de supposer que la «k.t.g.» était un domaine voisin de ce métoque.

Nous savons d'autre part qu'au Nord Ouest du métoque d'Ivérôn se trouvait un monastère «tòn Kelliôn» qui fit l'objet d'une contestation entre Ivérôn et Lavra en 1085. Un toponyme Kelli est conservé actuellement au même endroit.

En admettant donc que la «k.t.g.» était située sur le territoire communal de Gomation, nous proposons d'en rechercher l'emplacement exact à partir des domaines du monastère «tòn Kelliôn».